

Tiltaksstrategi for SMIL og NMSK i Eidskog 2014-2017

SMIL = Spesielle miljøtiltak i jordbruket

NMSK = Nærings- og miljøtiltak i skogbruket

Grunnlag for strategien

Hvert år fordeler Fylkesmannen i Hedmark midler til kommunene som skal gå til spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL) og nærings- og miljøtiltak i skogbruket (NMSK). Midlene tildeles i forhold til både objektive og subjektive kriterier. 60 % fordeles etter objektive kriterier som landbruksareal og aktivitet, og 40 % etter subjektive kriterier. Kommuner som har beskrevet utfordringene, har en god strategi i forhold til disse og forvalter midlene etter retningslinjene, vil bli prioritert.

Regionalt miljøprogram for jordbruket i Hedmark 2013-2016 og Regionalt skog og klimaprogram for Hedmark 2013-2016 gir rammene for kommunens prioriteringer i ny tiltaksstrategi. Det er opp til kommunen å finne de tiltakene som er best egnet i sin kommune innenfor de rammene som fremgår av Forskrift om tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket og Forskrift om tilskudd til nærings- og miljøtiltak i skogbruket.

Hovedmålene for Regionalt miljøprogram:

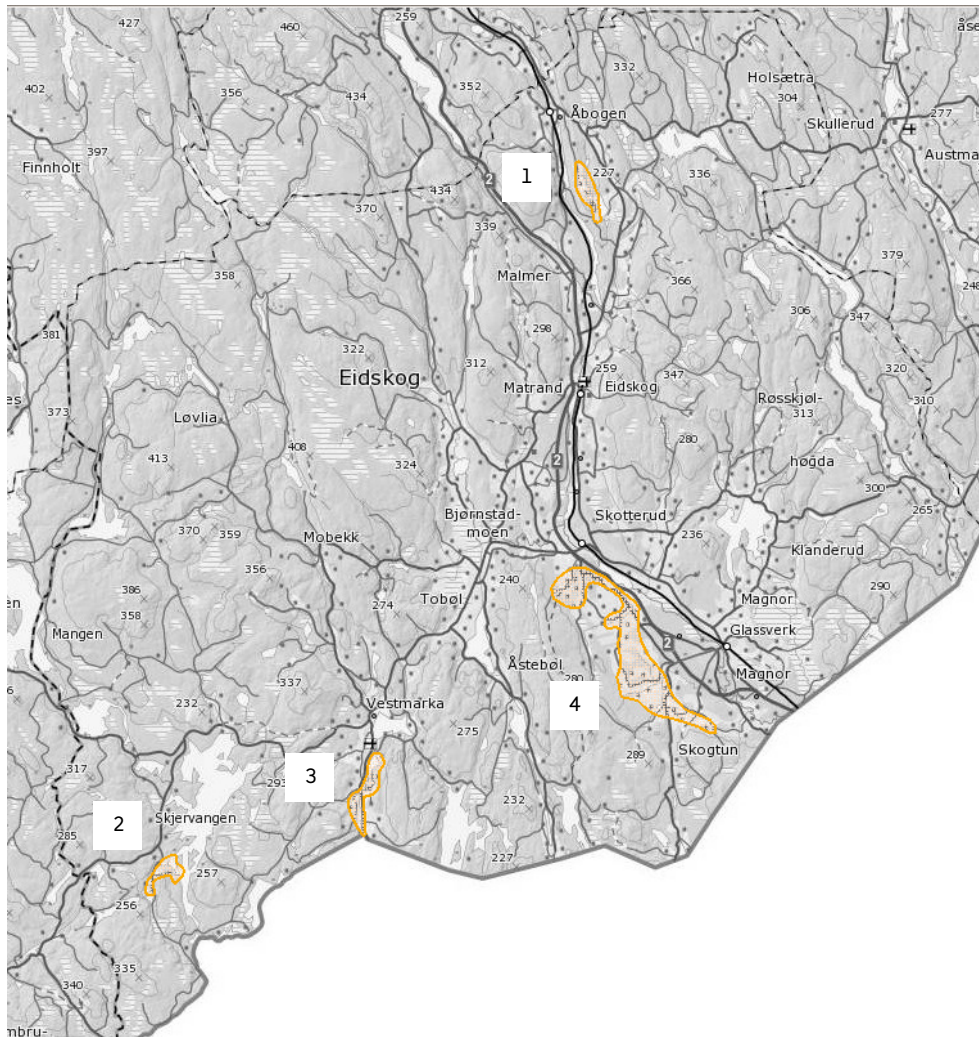
- Opprettholde et variert og åpent kulturlandskap gjennom aktiv skjøtsel og bruk av ressursgrunnlaget
- Redusere forurensningen fra jordbruket og samtidig fremme produksjon gjennom god agronomi

Hovedmålet for Regionalt skog- og klimaprogram:

- Gjennom et aktivt og bærekraftig skogbruk bidra til økt produksjon, verdiskaping og positiv klimagevinst.

Tre kommunale delplaner er spesielt aktuelle som grunnlag for strategien. Det er Landbruksplan 2011-2015, Kulturplan 2010-2014 og Energi- og klimaplan fra 2011. Alle planene legger vekt på landbrukets miljøinnsats. Det ønskes økt satsing på et åpent kulturlandskap gjennom mer beiting, og bevaring og utvikling av gamle stier. Dessuten skal forurensningen begrenses, blant annet gjennom fangdammer. For skogbrukets del framheves tette foryngelser som binder CO₂. Landbruksplanen fastslår at aktive bruk skal prioriteres i tilskuddssammenheng.

Det er kartlagt spesielt verdifulle områder i kulturlandskapet og i skogen. Fire områder er plukket ut som helhetlige kulturlandskap med spesielle miljøverdier.

- 1 Korskjølen
- 2 Sootkanalen
- 3 Buåa
- 4 Gaustad

Bilde 1 Helhetlige kulturlandskap i Eidskog (Skog og landskaps kart)

Det er registrert viktige naturtyper i kulturlandskapet på følgende steder:

- Buåa (Vestmarka) D04 Naturbeitemark – Viktig
- Duelien (Åbøgen) D04 Naturbeitemark – Viktig
- Grunntjernlia nedre (Mobekk) D01 Slåttemark – Viktig
- Dalsberget (Åbøgen) D01 Slåttemark – Svært viktig
- Nordby (Mobekk) D01 Slåttemark – Viktig
- Hedum (Grusjø) D01 Slåttemark – Viktig
- Hornli nordre D04 Naturbeitemark – Viktig
- Jerpsethaget søndre (langs Jerpsetvegen) D01 Slåttemark – Viktig
- Jerpset (langs Mobekkevegen) D03 Artsrik vegkant – Viktig
- Ilerud (Ilag) D04 Naturbeitemark – Svært viktig
- Korskjølen øvre (Matrand) D04 Naturbeitemark – Lokalt viktig
- Pramhus søndre, øst (Åbøgen) D04 Naturbeitemark – Viktig
- Pramhus søndre, sør (Åbøgen) D04 Naturbeitemark – Viktig
- Børli (Stangeskogen) D01 Slåttemark – Svært viktig

Svært viktige og viktige naturtyper har henholdsvis nasjonal og regional verdi. Disse områdene blir prioritert ved tildeling av tilskudd til generelle miljøtiltak i jordbruket.

Nylig er den sjeldne sommerfuglen heroringvinge kartlagt nærmere i kommunen. Det satses på å finne gunstige skjøtselsmetoder for å bevare arten og få til et samarbeid med grunneiere for å ta vare på det halvåpne kulturlandskapet som den krever. Dette er beskrevet i Skjøtselsplan for heroringvinge (Skolopender-rapport 01-2012).

Miljøregistreringer i skog (MiS) er gjennomført på det aller meste av den produktive skogen i Eidskog. Da hovedtakseringen var gjennomført i 2009 var drøyt 337 000 dekar registrert. Noen eiendommer har kommet til i etterkant.

Bilde 2
Skolopender-
rapport 01-2012

Gjennom miljøregistreringene er i underkant av 5 000 dekar plukket ut som biologisk viktige områder. I disse områdene skal det enten tas spesielle hensyn ved hogst eller de skal settes igjen urørt.

Strategien gjelder kommunens prioriteringer innen SMIL og den delen av NMSK som kommunen forvalter. Disse midlene må ses i sammenheng med andre virkemidler til miljø og kulturlandskap. Dette gjelder blant annet tilskudd til generelle miljøtiltak i jordbruket, tilskudd til drenering og Fylkeskommunens midler til kulturminnevern og Kulturminnefondet. For ivaretagelse av sjeldne arter og verdifulle områder, finnes det midler gjennom Fylkesmannens miljøvernavdeling. Dette er blant annet aktuelt for utvalgte arter og naturtyper, som verdifull slåttemark. Prosjekter som tilrettelegger for friluftsliv, kan få støtte gjennom vassdragsmidler og spillemidler.

Formål

Formålet med ordningene er beskrevet i formålsparagrafene i Forskrift om tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket og Forskrift om tilskudd til nærings- og miljøtiltak i skogbruket.

SMIL: Formålet med tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket er å fremme natur- og kulturminneverdiene i jordbrukets kulturlandskap og redusere forurensningen fra jordbruket, utover det som kan forventes gjennom vanlig jordbruksdrift. Prosjektene og tiltakene skal prioriteres ut fra lokale målsettinger og strategier.

NMSK: Formålet med tilskudd til nærings- og miljøtiltak i skogbruket er at det ut fra regionale og lokale prioriteringer blir stimulert til økt verdiskaping i skogbruket, samtidig som miljøverdier knyttet til biologisk mangfold, landskap, friluftsliv og kulturminner i skogen blir ivare tatt og videreutviklet.

Tiltak som er innenfor SMIL eller NMSK

SMIL-midlene kan gå til kulturlandskapstiltak eller forurensningstiltak. Det kan gis tilskudd til tiltak som oppfyller hovedmålene, og til planleggings- og tilrettelegging for slike tiltak der flere grunneiere går sammen om et større prosjekt, for eksempel knyttet til et vassdrag eller ei grend.

Kulturlandskapstiltak kan være tiltak som:

- ivaretar biologisk mangfold og gammel kulturmark, og som tilrettelegger for økt biologisk mangfold
- tilrettelegger for større tilgjengelighet og opplevelser i landskapet, og som holder verdifulle områder åpne
- ivaretar kulturminner og kulturmiljøer, inkludert freda og verneverdige bygninger, gjennom skjøtsel, vedlikehold og istandsetting etter kulturminnefaglige retningslinjer
- fremmer organisert beitebruk i utmark (ordningen administreres av Fylkesmannen og tas ikke med videre i strategien)

Eksempel på tiltak som reduserer forurensning kan være:

- utbedring og supplering av hydrotekniske anlegg
- miljøplanting
- økologiske rensiltak (for eksempel fangdammer)
- omlegging til mer miljøvennlig og ekstensiv drift på spesielt erosjonsutsatte areal
- spesielle bygningsmessige miljøtiltak

NMSK-midlene kan gå til skogkulturtiltak og andre kvalitetsfremmende tiltak som:

- markberedning
- planting
- suppleringsplanting
- ungskogpleie
- stammekvisting
- såing
- underskudd ved førstegangstynning

Også tiltak for å ivareta og videreutvikle miljøverdier knyttet til biologisk mangfold, landskap, friluftsliv og kulturminner kan få NMSK-midler. Tilskudd kan gis til følgende tiltak:

- Dekning av merkostnader eller tap ved å gjennomføre skjøtselstiltak for å ivareta og utvikle miljøverdier
- Delvis dekning av økonomiske tap knyttet til langsiktig bevaring av spesielle miljøverdier, der hensyn til disse krever at skogeieren avstår fra hogst eller legger om skogsdriften
- Dekning av merkostnader ved skogsdrift for å unngå vegbygging som vil redusere «villmarkspegede områder»

Tilskudd til vegbygging, drift med taubane, hest o.a. og utdrift av skogsvirke som skal brukes til energiproduksjon forvaltes av Fylkesmannen i Hedmark og omtales i regional strategi.

Det kan også gis tilskudd til andre tiltak og prosjekter som bidrar til å utvikle skogbruket i en kommune eller region, når tiltaket eller prosjektet ikke omfattes av andre etablerte tilskuddsordninger i landbruket. Aktuelle tiltak etter dette ledd er for eksempel prosjekter som har som mål å øke aktiviteten og ressursutnyttelsen i og fra skogen. Rekrutter til skogs er et slikt prosjekt.

Hovedutfordringer for landbruket i Eidskog

Jordbrukets miljøutfordringer

Den største utfordringen i Eidskogs jordbruk er å opprettholde kulturlandskapet. Betydelig mindre beitedyr og mer leiejord har ført til at mye jordbruksareal står i fare for å gro igjen. Dette gjelder særlig beiter og jord som ligger langt fra aktive bruk, men også jord i sentrale deler av kommunen er i faresonen. Hovedårsaken er dårligere økonomi i jordbruket. Med lavere overskudd, blir det flere marginale skifter og liten interesse for investeringer.

Den dårlige økonomien er en medvirkende årsak til at det er stort behov for drenering. Samtidig har vær og klimaendringer ført til at det kreves bedre drenering enn tidligere. Det har blitt stadig viktigere å gjøre våronn og annet arbeid i rett tid. God drenering er sentralt for å få mindre forurensning og jordpakking. Dessuten har det en stor effekt i forhold til avlingsnivå.

Nedgangen i husdyrholdet har ført til mindre eng og beite, og mange steder har det blitt lagt om til korndyrking på skifter som er dårlig skikket til dette. De siste årene har engarealet økt igjen. For bedre økonomi og mindre forurensning, bør denne utviklingen fortsette samtidig som husdyrholdet økes.

Utmarksbeitene er i liten grad i drift lenger på grunn av store rovdyrtap og sterk nedgang i saueholdet. Disse beitene utgjør et stort næringspotensiale som burde kunne utnyttes bedre. Slik situasjonen er i dag, holdes sauene i stor grad på innmarksbeite som et forebyggende tiltak mot rovdyrskade. Det er usikkert om det gamle bruken av utmarksbeite kan tas i bruk igjen. En mulighet kan være å åpne for at storfe kan beite mer utmark.

Eidskog har flere områder med verdifullt kulturlandskap. Disse områdene krever skjøtsel for de spesielle miljøene skal bevares. I mange tilfeller vil det være gunstig at slike områder slås etter midtsommer eller beites. Dette gjelder for eksempel i områder der den sjeldne sommerfuglen heroringvinge trives. Områdene kan miste særpreget hvis de får for mye gjødsel. Derfor er det viktig at slåttemark eller naturbeite som tidligere ikke er gjødslet, heller ikke blir det framover. En slik drift er spesielt krevende, og kan gi mindre avling.

Det er svært mange gamle bygninger som er tilknyttet landbruket, men som ikke lenger er nødvendige i driften. Slike bygninger står i fare for å bli ødelagt på grunn av manglende vedlikehold. Vedlikehold av freda og verneverdige bygninger er krevende både i forhold til kunnskap og kostnader. Feil vedlikehold kan føre til at verneverdiene forringes. Manglende kunnskap om bygningene kan også føre til at midlene blir brukt på feil sted.

De siste årene er det åpnet flere merkede turstier i kulturlandskapet, blant annet Vrangstien og Vektervegen. Dessuten kjøres det opp mange skiløyper vinterstid. Disse stiene og løypene er med på å vise fram kulturlandskapet samtidig som de bidrar til bedre helse og trivsel. Det er en utfordring å vedlikeholde dem og finne løsninger som gagnar både turgåeren og bonden.

Skogbrukets nærings- og miljøutfordringer

Avvirkingen har holdt seg relativt stabil i Eidskog de siste tiårene. Vanligvis er den årlige hogsten omtrent 130-140 000 m³, mens den er nede i ca. 100 000 m³ når aktiviteten er

lav og opp mot 160 000 m³ når den er stor¹. På grunn av nedleggelse av foredlingsbedrifter har prisen på massevirket falt i det siste. Det er fare for at den vil fortsette å falle og føre til lavere aktivitet framover. Siden skogbruk er en viktig næring, vil dette ha stor betydning for kommunen.

For å kunne opprettholde avvirkningen på lang sikt, er det viktig at skogkulturarbeidene følges opp. Etter en periode med forsiktig nyplanting er aktiviteten økende. Det finnes likevel områder hvor det verken er lagt til rette for naturlig foryngelse eller er plantet tre år etter hogst.

Mye av skogarealet har gode forhold for naturlig foryngelse dersom hogsten tilpasses. Om det ble markberedt på større arealer, ville dette ha en gunstig effekt både for nyplanting og naturlig foryngelse.

Aktiviteten innen avstandsregulering i ungskog har variert mye de siste 20 årene, fra under 2 000 dekar til 7 500 dekar årlig. Det er ikke tvil om at avstandsregulering har en stor betydning for verdiskapingen i skogbruket. Derfor er det også satset mye på at dette viktige arbeidet blir fulgt opp. Dette har blant annet vært gjort gjennom rekrutter til skogs der ungdom får opplæring og veiledning for ungskogpleie. Likevel bør det avstandsreguleres mer.

Eidskog har en god vegdekning, men det er en utfordring å holde vegene i god stand. Mange veger er gamle og er ikke beregnet på så store og tunge tømmerbiler som det er i dag. Ønske om mer transport på relativt korte perioder har også ført til at det er større krav til vegene nå enn det var tidligere.

Tidligere var skogeierne i Eidskog kjent for store skogbrukskunnskaper og mye egeninnsats. Dette har forandret seg markant. Den nye grunneieren har mindre lokalkunnskap og skogbrukskompetanse. Derfor er kunnskap om skogbruk og forvalterrollen en utfordring.

Eidskog har noen riktig store skogeiendommer og mange små. I enkelte sammenhenger kan dette være en utfordring. Forskjellen mellom eiendommene som lever av skogen og de små skogeiendommene er betydelig. Dette får blant annet konsekvenser for skogbruksplanlegging og vegvedlikehold der de store eiendommene vil kunne planlegge og gjennomføre dette selv, mens de små er avhengige av samarbeid.

Skogbruksplanene fra forrige store takst i kommunen er snart ti år gamle. Når planene har nådd denne alderen, vil det være vanskelig å bruke dem videre uten større oppdateringer. Derfor bør planene fornyes i løpet av en femårsperiode for at skogeierne fortsatt skal ha denne gode veiledningen i forvaltningen.

Forrige takst var den første som inneholdt miljøregistreringer i skog. Registreringen har vært nødvendig for å fastslå hvilke områder som er mest sårbare for hogst og ta hensyn til dette. Framover er det viktig å ta vare på disse områdene og oppdatere registreringen med ny kunnskap.

¹ Statistikk fra SkogData

Mål for landbruket

Målsettingen for tildeling av midler gjennom SMIL- og NMSK-ordningene må bygge på det generelle målet for landbruket i kommunen. Landbruksplan 2011-2015 har denne overordnede målsettingen:

Vi skal ta ansvar for et sterkt og levedyktig samfunn – også for fremtidas generasjoner.

Videre følger hovedmål for jordbruket: Et jordbruk med muligheter for utvikling, verdiskaping og lønnsomhet, samt opprettholdelse av et levende og allsidig jordbruksmiljø i kommunen.

Disse delmålene for jordbruket er aktuelle for SMIL-midlene:

- Tilrettelegge for beitebruk. Vise et levende kulturlandskap med beitende husdyr og utnytte utmarksbeiteressursene gjennom samarbeidsløsninger
- Økt verdiskaping for hestenæringa. Hest som næring på flere gårdsbruk
- Samarbeidstiltak. Oppfordre til flere samarbeidstiltak mellom jordbruksforetak
- Økologisk landbruk. Økologisk drift på flere gårdsbruk
- Styrke aktive jordbruksforetak. Tilrettelegge for og støtte aktive jordbruksforetak

Hovedmålet for utmarks- og skogbruksnæringa: Øke skogbrukets bidrag til verdiskapingen gjennom en ressursforvaltning som tar hensyn til flora, fauna, landskap, jakt/fiske og friluftsliv.

Disse delmålene for skogbruket er aktuelle for SMIL- og/eller NMSK-midlene:

- Jakt og fiske. Utvikle og tilrettelegge for at flere skal kunne benytte utmarka til rekreasjon, jakt og fiske
- Rovdyrforvaltning. En rovdyrforvaltning som kommer utmarka i Eidskog til gode
- Turisme/rekreasjon. Utvikle samarbeid mellom gårdsbruk som satser på turisme
I tillegg er det et delmål om produksjon av kvalitetsvirke som går på å fremme utviklingen av bearbeidende industri. Selv om tømmerproduksjonen er utelatt, er den grunnleggende for produksjon av kvalitetsvirke.

Hovedmål for bygdenæring og bolyst: Utvikle lønnsom næringsvirksomhet med basis i landbrukseiendommens og foretakets samlede ressurser og styrke tilliten og forståelsen for næringa overfor det øvrige samfunn.

Disse delmålene for bygdenæring, rekruttering og bolyst er aktuelle for SMIL- og/eller NMSK-midlene:

- Bioenergi. Kommunen skal tilrettelegge for økt utnyttelse av biomasse fra jord- og skogbruket til energiformål, herunder økt uttak av GROT, kantrydding ved skogsbilveger, og utnyttning av halm, kornavrens og husdyrgjødsel til energiformål. Det skal videre legges til rette for utnyttelse av denne energien lokalt, for eksempel i gårdsvarmeanlegg
- Rekruttering. Synliggjøre landbruket og skape en positiv holdning til landbruket i Eidskog
- Cittaslow. Gjennomføre tiltak som involverer allmennheten i landbruket

På bakgrunn av formålet med tilskuddene, utfordringene i kommunen og målsettingene i Landbruksplan 2011-2015,

Mål for Eidskogs SMIL-midler:

- Åpne kulturlandskapet gjennom satsing på husdyrhold, grasproduksjon og beiter, og fellestiltak som utsiktsrydding langs veger
- Begrense forurensningen og øke avlingene gjennom bedre hydrotekniske anlegg og etablering av fangdammer
- Skjøttestårbar og verdifull kulturmark slik at det biologiske mangfoldet bevares
- Ta vare på freda og verneverdige bygninger som har vært i bruk i landbruksnæringen (hovedbygninger holdes utenom)
- Vedlikeholde kulturminner- og kulturmiljøer
- Vedlikeholde og utvikle tilgjengeligheten for allmennheten

Mål for Eidskogs NMSK-midler:

- Øke skogkulturaktiviteten, spesielt for avstandsregulering
- Heve standarden på skogbilvegene slik at avirkningen er fleksibel
- Bidra til at skogeierne har oppdaterte skogbruksplaner med miljøregistreringer
- Ta vare på villmarkspregede områder og biologisk viktige områder i skog
- Utvikle samarbeidet mellom skogeierne til det beste for næringen
- Øke bruken av bioenergi

Prioriteringer

SMIL-søknadene prioriteres i følgende rekkefølge:

1. Investering i nye beiter eller gjenåpning av gamle beiter. Rydding, gjerding, tilrettelegging for vanning og liknende tiltak for å åpne beiteområder
2. Hydrotekniske tiltak. Må ses i sammenheng med tilskudd til drenering. Samme tiltak kan kun få *ett* av tilskuddene. SMIL kan gis til åpne grøfter, hovedledninger og kummer
3. Etablering av fangdammer og andre rensetiltak
4. Skjøttsel av stårbar og verdifull kulturmark
5. Utsiktsrydding langs veger – fellestiltak
6. Ta vare på freda og verneverdige bygninger
7. Vedlikeholde kulturminner- og kulturmiljøer
8. Vedlikeholde og utvikle tilgjengeligheten for allmennheten

Det er ofte en fordel at flere grunneiere går sammen om tiltak. Samarbeidsprosjekter vil prioriteres høyt innenfor hvert av tiltakene. Forarbeid som organisering av fellestiltak, regnes som planleggings- og tilretteleggingstiltak. Dette kan få inntil 100 % tilskudd.

Aktive jordbrukere eller en forening av aktive brukere prioriteres. Som aktiv bruker regnes søkere som er berettiget produksjonstilskudd og brukere som starter opp med husdyrhold som er stort nok til å kunne motta produksjonstilskudd.

Verneverdi må dokumenteres for freda og verneverdige bygninger. Vedlikeholdet må utføres i henhold til plan som er anbefalt av kulturminneforvaltningen i Hedmark fylkeskommune eller andre med fagkompetanse på dette området.

Prioritering av NMSK-midler

1. Avstandsregulering – ønskelig med 20 % tilskudd hvert år
2. Utvikle samarbeidet mellom skogeiere i forhold til vegvedlikehold
3. Markberedning
4. Suppleringsplanting (der det er plantet tidligere eller lagt til rette for naturlig foryngelse)
5. Tiltak for å bevare biologisk viktige områder og villmarkspregede områder
6. Bioenergitiltak

I forhold til punkt to er det et pågående treårig prosjekt om vegvedlikeholdsforeninger.

Punkt fem er først og fremst aktuelt etter skogbruksplanlegging. Dette kan være aktuelt mot slutten av strategiperioden, eventuelt like etter.

Prosess og forankring

Fireårig strategi for SMIL- og NMSK-midler vurderes av Eidskog Landbruksforum før den innstilles til Komitéen for trivsel, miljø og kultur og vedtas i Kommunestyret.

Årlig aktivitetsbudsjett settes opp administrativt på bakgrunn av strategien, innspill og erfaringer hos landbruksforvaltningen.

Årlig søknadsfrist for SMIL-midler settes til 15. februar. Tildeling behandles administrativt etter innspill fra Eidskog Landbruksforum. NMSK-midler tildeles løpende uten søknadsfrist.